

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ephemeris Ecclesiastica Concionatorvm Hoc Est Considerationes Methodicæ Sev Veritates Practicæ

Ex Vita Domini Jesu, Sanctorumque Gestis In Singulos anni dies mira
facilitate & solertia distributæ ... ; Cum indicibus necessariis

Pars Hyemalis - A Dominica I. Adventus Domini nostri usque ad
Dominicam Septuagesimæ

Haineuve, Julien

Coloniæ Agrippinæ, 1665

Præfatio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44194

Ps. II.

UOD dixit Psalter Regius: *Diminuta sunt Veritates à filiis hominum,* duplicem habet sensum qui in unum & eundem recidens, Veritatem proponit valde considerandam. Primus est, quod cum fidei Veritates partim sint speculativæ, partimque Practicæ, sic diminuantur ab hominibus ut qua parte sunt speculativæ, teneantur; non quæ sunt Practicæ.

Ibid.

Secundus est, *Diminuta sunt Veritates seu fidelitates*, Id est, fideles imminuti sunt, jam pauci sunt qui credant fide divina, & quibus credatur fide humana. Ex quo duplici sensu, hic unus eruitur, quod defectu fidei deficiat Sanctitas quæ est necessaria ad Salutem, Unde & salus omnium damnosè periclitatur; quamobrem & ipse David sibi timens: *Salvum me fac,* inquit, *Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminuta sunt Veritates à filiis hominum:* quasi diceret, perii simul cum aliis, nisi me singulari serves gratia: quia hoc inter homines tam frequens & commune malum est, diminuerè Veritates, & quam quisque velit partem, admittere, ut vix ullus uni veritas admitrat, vix ullus integrè credat, neque recogitet in quo verteretur salutis periculo.

Ibid.

Quod confirmat ex his quæ addit: *Vana loquuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt:* id est, sic se mutuis inter se colloquiis omnes provocant ad diminuendas Veritates, ut malignè quidem & dolosè loquantur, loquantur loquentes contra Veritatem: quia tamen sic omnes loquuntur, nullus advertit ad dolos, & sic miserè pereunt.

Is. 49.

Sic & alius Propheta graviter: *Corruit in platea Veritas, & facta est Veritas in oblivionem, & qui recessit à malo, præcipit: & vidit Dominus, & malum apparuit in oculis eius, quia non est iudicium, & vidit quia non est vir, & apertus est, quia non est qui occurrat.* Tale, inquit, malum est, ut prope mirum & stupendum videatur Deo, quod cum omnes attingat homines, nullus tamen advertat ad illud advertendum.

Rom. I.

Hoc ipsum est quod Apostolus de Antiquis illis qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, VERITATEM Dei, ait, *in iniustitia detinent:* non tollunt omnem Veritatem; credunt esse Deum, Deum esse immortalem & alia quædam speculativa: sed quæ sunt Practica, ut colere Deum vera pietate & sanctitate vitæ quam commendat, non credunt, non profitentur, non id agunt: atque in hoc manifestam Veritati faciunt injuriam, quia sicut monstrabat Veritas esse Deum, ita & monstrabat esse colendum: sed quia illis facilius videbatur credere Deum quam colere, idcirco dimidiatam quandam Veritatis partem retinentes, reliquam velut captivam, otiosam & inutilem detinuerunt.

Sic plane modò Christiani; sic Veritates minuunt, sic eas in iniustitia detinent, Facile quidem credent Christum esse natum in præsepiti, atque in cruce mortuum, cæterosque fidei & Veritatis speculativæ articulos, quia in his credendis nulla, aut vix jam ulla naturalis Concupiscentiæ repugnantia: sed an credunt sic propterea natum & mortuum: ut nos exemplo suo instrueret quod verbo docuit, fugiendos honores potius quàm quærendos; amandam potius paupertatem quam divitias, & vitæ asperitatem quam delicias? an sic ex fide credunt sibi æque necessariam esse humilitatem

tm

tem & divitiarum contemptum, sicut Christum fuisse humilem, pauperem, & despectum? Certe id patet evidentissime quàm in hac Practica Veritatum parte deficient; Tam pauci sunt qui hæc revera credant quàm multi sunt quos pridem despectus Apostolus, qui ambulat inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Quibus & ipse Dominus reprobrat: *Quid vocatis me, Domine: & non facitis quæ dico?*

Phil. 3.

Luc. 6.

Quamobrem ut hæc tanta pernicietas posset quoquo modo cohiberi, & cum divina caveri gratia, sic persuasum multis fuit, fore opportunum si Veritates illæ Practicæ fierent notiores, & ad captum, usumque familiarem paratiores. Non defuerunt certe ex omni eorum Ordine qui alienæ vacant salutis, quin dicendo scribendo ve hoc studium tam salubre susciperent; & à nobis in hunc finem jam tentatum aliquid fuit in illis vernaculis meditationibus quæ de Christi vita sanctorumque gestis prodierunt: sed cum fusiores essent & laxiores quàm ut his solis Veritatibus declarandis astringerentur, sic visum est, commode contrahi & renovari posse opus, dum hæc duntaxat Veritates Practicæ proponerentur Legendæ brevius, Considerandæ facilius, & Prædicandæ utilius.

Quia vero, vana illa quæ loquitur unusquisque ad proximum suum, loquendoque dimittit divinas Veritates ut dictum est, modo quodam tam suavi & humano pertractantur ut ipsa loqui videatur Ratio, totque censeantur in mundo leges & edicta, quot sunt mundanorum dicta pro divitiis contra Paupertatem, pro deliciis contra Temperantiam, pro gloria & honore contra Humilitatem, pro carne denique & mundo contra Spiritum & Evangelium: Idcirco etiam adversus illos adumbratos mundi discursus & effictas rationes vera & evidens Ratio fuit apponenda ut quod ait Apostolus, *omnes obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo.*

Rom. 3.

At quænam est vera & evidens Ratio nisi quæ RATIOCINATIO dicitur quæ duo significat ad nostrum propositum, id est, ad declarandas Veritates Practicas valde idonea. Primum est, cum ex duobus rite pronuntiatis certa & manifesta inferitur Conclusio. Alterum est cum ut ait sanctus Augustinus, *diligens & considerata faciendi aut non faciendi aliquid, excogitatio adhibetur.* Atqui hoc ipsum est quod hic agimus, hoc unum quod intendimus & spectamus ut quid sit ex lege divina faciendum aut non faciendum diligenter excogitemus & considerate perpendamus. Propterea namque practicæ seu factivæ Veritates dicuntur quia totæ in praxi & factis consistunt; Ut verè autem Veritates esse constant & sua luceant omnibus luce, quid appetitur & quid accommodatius quàm ut forma illa observetur quæ ex duabus rite & legitime præmissis propositionibus, illa inferitur quæ Conclusio dicitur quod veritatem in se concludat & notam faciat? Sic enim divina juvante Gratia, Intellectus convincitur, voluntas attrahitur, appetitus cedit, & praxis seu actio sequitur, quæ est ipsa Practica Veritas sic per Ratiocinationem cognita, ut simul sit persuasa, simul admissa, simul in actum deducenda quo se primum obtulerit agendi loco & tempore.

L. de Immort. ani-
mæ.

Sic dilectus Apostolus: *filioli mei non diligamus Verbo, neque lingua, sed opere & Veritate: in hoc cognoscimus quoniam ex Veritate sumus: ET IN CONSPECTU EIVS SVADEBIMVS CORDA NOSTRA.* Quasi diceret, sicut in hoc cognoscimus quod in Veritate

1. Ioan. 3.

ritate sumus quando revera operamur & agimus quod agendum est : ita etiam ut hanc veritatem cognoscamus & faciamus , suadenda sunt corda nostra , coram Domino , id est , verus & sincerus persuadendi modus est ahibendus , quo fit ut non modò veritas à falsitate cognoscatur , & virtus à vitio : sed in illa etiam cognitione , magna persuasi cordis tranquillitas & quies perfentiatur . Propterea , inquit S. Joannes Chryostomus , *ale sunt aviculis ut effugiant laqueos : propterea Ratiocinationes hominibus , ut peccata fugiant .*

Horn. 15.
ad pop.

1. Cor. 1.
& 2.

Quod autem S. Paulus affirmat , se Evangelizare non in sapientia verbis , ut non evacuetur crux Christi : & sermonem suum fuisse non in persuasibilibus humane sapientia verbis , sed in ostensione spiritus & virtutis , ut fides nostra non sit in sapientia hominum , sed in virtute Dei ; Accursum , in captivitatem velit redigi omnem intellectum , in obsequium Christi ; moneatque

2. Cor. 10.
Coloss. 2.

Colossenses , ut videant ne à quoquam decipiantur per Philosophiam & inanem fallaciam . Quod item sancti Patres his affine dicunt , negantes locum esse argumentis ubi fides exigitur : nec ibi esse meritum ubi humana ratio præbet experimentum : Sic intelligenda sunt hæc omnia , quando vel contra fidem ratio fingeretur ; vel quando plus rationi quàm fidei , plus naturæ quàm gratiæ tribueretur : vel quando denique sophisticè ageretur id est captiosè , malignè , dolosè quo qui loquitur modo , meritò à Sapiente odibilis dicitur . Sed absit à nobis hoc scelus ut recedamus à Domino & ejus vestigia relinquamus . Semel sit dictum , nos ratiocinatione sicuti ut Fidei & Gratia , humana ratio serviat & subjiciatur : non ut rationi Fides subdatur aut Gratia . Sicut naturalis inclinatio deservit Charitati , & aliis donis supernaturalibus , ut expressè docet sanctus Thomas : Neque enim gratia naturam destruit sed perficit : sic autem eam perficit , dum in usum & obsequium suum ita illam impendit ut quidquid est intellectus & voluntatis , totum eò refundatur ut fides & gratia magis colantur & valeant .

Eccles. 37.
Iosue. 12.

1. p. 9. 1.
n. 8.

Tit. 1.

Sic ipse Apostolus Episcopum , aut alium verbi divini ministrum , vult esse amplectentem eum qui secundum doctrinam est , fidelem sermonem , ut potens sit exhortari in doctrina sana , & eos qui contradicunt arguere . Quid est autem arguere & potenter exhortari , nisi vel convincere falsitatis , & mendacii errantes à veritate ; vel convictos ad veritatem praxim inducere ? Quo verò id potentiori modo fiet nisi quo evidentius & certius veritas patet , & quidquid ei opponitur , falsum , absurdum , & nullum esse convincitur ?

Nonne sic Idem Apostolus sæpissimè ab uno concesso vel evidenti ad aliud non concessum & evidens argumentatur ? ut cum primæ Corinthiorum decimo quinto , probat futuram omnium resurrectionem ex eo quod Christus resurrexerit : atque ibidem ut nobis persuadeat portandam imaginem cælestis hominis , sicut portavimus imaginem terreni ; Nonne sic aperte discurrit & ratiocinatur : Idcirco portavimus imaginem terreni , quia qualis terrenus , tales & terreni : Sed qualis cælestis , tales etiam esse debent cælestes . Igitur sicut portavimus imaginem terreni , portemus & imaginem cælestis . Sic Romanorum decimo tertio , ut persuadeat abjicienda esse opera tenebrarum , nonne sic evidenter discurrit : Die appropinquante abjiciamus oportet opera tenebrarum : Atqui dies appropinquavit : Abjiciamus ergo opera tenebrarum .

L. 2. c. 31.
L. 4. c. 4.
20. 26.

Sic idem passim in aliis Epistolis de quavis pene materia , ut sanctus Augustinus declarat

clarat

clarat in libris de doctrina Christiana, ubi expressè ait hanc differendi artem, quam vocat *disputationis disciplinam*, ad omnia genera *questionum qua in literis sanctis sunt penetranda & dissolvenda*, plurimum valere: ac propterea ut quæ sunt dubia, certa fiant, sic *ratiocinandum esse*, sic convincendam errorem, sic stabiliendam veritatem. Verba ejus producentur commodius suo infra loco.

Quod & Christo Domino fuit admodum familiare, non tantum quando cùm Judæis de sua vissionè, de suis miraculis ac doctrina disceptabat, ut videre est præfertim apud Joannem à quinto capite usque ad decimum tertium: sed cum suis etiam agendo discipulis ut patet Mathæi decimo septimo ubi concludens ex præmissis, se immunem esse à tributo persolvendo, Ergo, inquit Petro, *liberi sum filii*. Et Marci decimo tertio dum suos ad vigilantiam vehementius exhortatur, nonne hic est apertus ejus discursus: *Servi qui nesciunt adventum Domini sui debent vigilare. Sed vos nescitis quando Dominus vester venturus sit. Vigilate ergo: Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate*. Sic expressa sæpe Dominus rationali particula, sæpe autem suppressa sed involuta & complicata, de cunctis differebat. Quod illi tam frequens fuit ut ipsæ Evangelicæ Beatitudines in quibus summa Christianæ simplicitatis consistit, non alio proponantur modo, aut certè non aliter intelligantur esse Beatitudines quàm isto ratiocinandi modo.

Creduntur quidem ita esse quia Christus dixit, sed cùm ipse Dominus rationem adjunxerit qua volebat nos scire & intelligere quod dicebat: Ratio illa qua utitur mera est ratiocinatio, aut nulla est ratio seu nulla est alioquin rationis intelligentia. *Beati*, inquit, *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum Cælorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*, & sic de aliis. At quomodo valere poterit ista quam affert Ratio, aut quomodo propterea intelligam Beatos illos esse quos dicit, nisi mihi permittat sic ratiocinari, *Beati sunt illi quorum est regnum cælorum: vel qui possident terram. Sed regnum cælorum est pauperum: sed mites possidebunt terram. Ergo illi Beati. Ex quibus manifestè vides quantum hoc differendi genus obsecundet Evangelio & gratiæ, cùm sic magis Evangelicæ veritates elucescant & valeant.*

Quod imprimis necessarium est persuadendis Veritatibus illis Practicis quæ à mundo expugnantur, & in quibus exercendis major est naturæ corruptæ repugnantia. Tunc enim opus est ardenti voluntate, quæ ut sic ardeat oportet ut cum divina gratia per intellectum magis ac magis illustretur & urgeatur: quod aliter efficacius ordinariè loquendo non fit quam per attentam considerationem veritatis in ratiocinatio repræsentata, ubi simul colligatæ notiones & motiva magis movent cum Gratia quàm si seorsim seu separatim proponerentur.

Quid notius quàm Deum esse timendum & honorandum? & tamen quàm multi nec eum timent nec honorant? Quid illis facias & quid dicas ad hunc honorem & timorem provocandum? Vide quid ipse Deus faciat & dicat: *Filius*, inquit, *honorat patrem, & servus Dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus, & si Dominus ego sum, ubi est timor meus?* Nonne hîc est aperta ratiocinatio? nonne sic saltem necessariò aperienda est ut intelligatur, & ut intellectu vim & pondus suum habeat: *Filius honorat, seu honorare debet Patrem suum, & servus Dominum. Atqui ego sum pater vester, vos filii mei: Ego sum vester Dominus, vos mei servi. Ergo me certe*

certe honorare debetis & timere ; aut me negabitis vestrum esse Patrem & Domi-
num ; aut negabitis Patrem & Dominum esse honorandum & timendum à filiis , &
à servis , quæ postrema duo cum negari non possint , oportet omnino concludere De-
um esse honorandum & timendum . Quem certè discursum qui sibi attenrè & dili-
genter coram Domino applicaret , aut illum oporteret esse Atheum vel insanum , aut
ad veritatem amplectendam excitatum cum gratia quæ hoc facili medio utitur ad
sele magis insinuandam . Ac propterea sic Deus ipse nobiscum in materia tam clara
ratiocinatur , non modo ut sic efficacius nos ad se attrahat , sed ut doceat sic in aliis
minus notis casibus proponendas & applicandas esse nobis Veritates , ut sic ab eo at-
trahamur . *Videte & considerate vehementer .*

Jer. 2.

Quæ quidem omnia sic dicta velim ; non quasi ad rigorem & censuram formæ illius
Syllogistica quæ in scholis exigitur , redigendum existimem omnem nostrum discursum ,
quasi non liceret ullam in propositionibus vel omittere vel postponere , vel
mutare particulam ; quasi essent iidem prorsus termini , vel eodem orationis contex-
tu semper proferendi . Non hoc inquam suscipio nec si susciperem , perficiendum
præsumo . Nemo sanus ambigat multa præsupponi posse , ac subinde ex aliis alia col-
ligi quæ commodius reticentur , vel brevius efferuntur . Satis proinde ad institutum
fore putaverim si ex morali subjecta materia formam illam educerem quæ discursum
probabilem ac fide dignum contineret quo Practica Veritas Deo bene juvan-
te suaderetur : & in quo duntaxat discursu si quid verborum deesset , tam faciliè sup-
pleri posset à quovis , quàm faciliè quivis intelligeret , quid deesset .

Quod si tamen uni particulatim aut alteri tota ista discurrendi ratio minus æqua
& commoda videretur , certè is abstineat , sed an illam propterea condemnabit
quasi non sit omnino commoda nec expedita ? Sicut enim judicari non vult neque
condemnari , quod ab istis dissentiat ; neque profectò is meritò judicare aut con-
demnare potest sic sentientes . Hæc sunt videlicet de quibus Sapiens : *Non omnia*

Eccles. 37.

Rom. 14.

Prologo 3.
paris 1.
pastor.

omnibus expediunt : & non omni anima omne genus placet . Hæc sunt media & indifferentia
de quibus Apostolus , *unusquisque in suo sensu abundet : Id est , ut sancti Basilii & Am-
brosii interpretantur : quisque suo consilio remittatur .* Quis enim nescit quod sancti
Gregorii Romani & Nazianzeni docent : *Non unam eandemque cunctis rationem*
congruere , & sæpe aliis officere quæ aliis profunt ?

Quamobrem in ea vellem esse animi & moderatione & æquitate , ut quaecun-
que scribendi , loquendi , meditandive genus usurpem & commendem , sic aliis com-
mendatum velim , non quasi illud præ omnibus sit eximium & singulare : non qua-
si alia manca sint & imperfecta ; non quasi denique non esset *Spiritus sapientia unus &*
multiplex dividens singulis prout vult : Sed quasi debitor , ne dicam bonus dispensator eius
gratia quam accepi , sic aliis administrem , ut videant ea sibi conveniat . Idcirco eti-
am diversa sæpe subjeci uno & eodem die diversis proponenda pro varietate loco-
rum & personarum quibuscum agitur . Atque in illo Indice quem de progressu Ve-
ritatum per triplicem perfectionis viam contexui sic inter se ordinantur Veritates ,
non quasi certum & statum earum ordinem velim statuere , sed quod ita videantur
posse commodius ordinari .

Sap. 7.

1. Cor. 12.

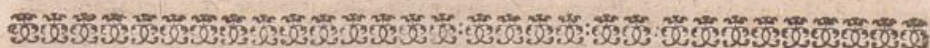
1. Petr. 4.

1. Theff. 5.

Sapientis autem est , quod ait apostolus , *probare omnia & quod sibi bonum est , retine-
re .* Hæc

P R Æ F A T I O.

re. Hæc sapientia sic veritati Practicæ connexa est ut ab ea nunquam sit disiungenda, proptereaque Sapiens dixerit, VERITATEM EME, ET NOLI VENDERE *Prov. 23.* SAPIENTIAM.

S V M M A V E R I T A T V M
P R A C T I C A R V M.

ET STATVS EORVM QVI SE
In illis exercent.

Ex S. Augustino, lib. 1. de Serm. Domini
in monte. *Cap. 2.*

Qui omnes animi sui motus componentes & subjicientes Rationi, id est, menti & spiritui, carnalesque concupiscentias habent edomitas, sunt regnum Dei. In quo ita sunt ordinata omnia, ut id quod est in homine precipuum & excellens, hoc imperet ceteris non reluctantibus quæ sunt nobis bestisque communia: atque id ipsum quod excellit in homine, id est, Mens & Ratio subjiciatur Potiori, quæ est ipsa Veritas, unigenitus Filius Dei. Neque enim imperare inferioribus potest nisi Superiori se ipse subjiciat. Et hæc est pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis: hæc vita consummata perfectique Sapientis.

USUS TOTIUS OPERIS MAGIS DETERMINATUS.

TRiplex totius operis designari potest usus: Lectio, Meditatio, Concio. Quæ tria tuo Timotheo commendabat Apostolus: Attende lectioni, exhortationi & doctrina. Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrina, in ista in illis: hoc enim faciens, & te ipsum salvum facies, & eos qui te audiunt. *1. Tim. 4.*

Sunt itaque qui sola lectione contenti non ultra progrediantur: Quibus hoc unum Sapientis sit monitum, ut sibi, quæ legunt, applicent: Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit: verbum Sapientis quodcumque audierit suus, laudabit: & ad se adjiciet: Non ad alios, nec ad se jactandum, sed ad se cognoscendum & se cognitæ veritati conformandum. Ne alioquin id accidat, quod de sciolo quodam Iobi amico scribit S. Gregorius, Dum sequitur bonum, quo bene dicere appetit: bonum quo bene vivere potuisset, amittit. *Eccles. 21. L. in c. 36. Iob.*

Qui vero Lectioni Meditationem simul aut seorsim jungat: quid sit meditari veritatem, discat ab ipsa Sapientia. Veritatem, inquit, meditabitur guttur meum, & labia *Prov. 3.*

**

msa

D. Augustini de doctrina Christiana libri quarti compendium.

mea detestabuntur impium seu impietatem; Id est, non leviter, non præproperè, non transcursum, seu pensulatè, quantum res exigit, suis omnibus dimetiatur numeris & rimabor partibus, nihil ut me fugiat nos appensum aut excussum. Non ore tantum quasi qui cibum ad solam gustet delectationem; sed ipso gutture, quasi qui ruminet, & salubrem solummodo nutritionem spectet. Vel sic interpretare: Veritatem sic mecum meditabor, quasi tum loquerer, & quasi tum agerem inter homines; ut cum re ipsa mihi loquendum & agendum erit cum hominibus, sic veritatem loquar & profitear, quasi tum eam meditarer, aut sicut illam fui meditatus. Vel quasi diceres clariùs: Nullum volo esse discrimen inter meditationem meam ac locutionem: inter conversationem meam cum Deo ac cum hominibus; Meditari volo coram Deo quod cum hominibus loquar: & hoc ipsum loqui volo cum hominibus, quod coram Deo meditatus fuero; sicque tandem, propitio fiet Deo, ut ex illo frequenti fidelique usu meditandi & agendi, tam firmum Veritatis Practicæ contraham habitum, ut si forte in quovis humano congressu contra se aliquid ingerat, statim id advertam, & velut ipsam impietatem non oderim modò, sed detester; non corde tantum, sed & ipsis labiis, quasi qui unam profiteatur Veritatem.

Hoc est sapienter verè que meditati Veritates practicas, cum ita praxim præcedit meditatio, ut ipsa meditationem sequatur praxis: cum sic effectus affectum agendo sequitur, sicut affectus meditando sequutus est intellectum: cum sic denique facienda præcogitatur veritas, sicut revera debet fieri, sicque revera fit, sicut præcogitata est.

2. Thess. 2. Ephes. 4. Hoc est in his esse, hoc est sibi attendere & doctrina, hoc est instare in illis, hoc est veritatem charitatis recipere, seu veritatem in charitate facere, sicut monebat Apostolus. Hoc est, uno verbo veritatem practicam verè meditari, nec aliter nisi falsò. Quod paucis, sed efficacibus verbis S. Bernardus summo commendans Pontifici: *Sume, inquit, exemplum de summo omnium patre, Verbum suum & emittente & retinente. Verbum tuum, consideratio tua, qua si procedit, non recedat: sic progrediatur, ut non egrediatur; sic exeat, ut non deserat. Sic in intellectibus & consilio manuum suarum. Scriptura passim dicit fieri, quid quid à quoquam fieri melius, & verius dici potest.*

Si quis porò ad alios derivare possit & velit, quod meditando hinc hauserit, quia tale est opus, ut multis Authorum & præceptorum adminiculis egeat: Authorem inter ceteros quem imiterur, sibi proponat sanctum Chryostomum: quem ut imiterur faciliùs, atque in usum suum has practicas veritates fructuosè possit convertere, Præceptorem habeat Divum Augustinum: cujus vel unus liber, qui de doctrina Christiana quartus est, hæc divina subministrat Effata & Monita, quæ compendiaridè sic ex singulis ejus libri capitibus expressa sunt, ut suis ipse unus loquatur verbis. Audi & utere.

Cap. 1. PRIMO expectationem legentium, qui fortè me putant Rhetorica daturum esse præcepta, qua in scholis secularibus & didici & docui, ista prælocutione prohibeo, atque ut à me non expectentur, admoneo: non quod nihil habeant utilitatis, sed, si quid habent: seorsum discendum est.

Cap. 2. NAM cum per artem Rhetoricam & vera suadeantur & falsa, qui audeat dicere adversus mendacium in defensoribus suis inermem debere consistere veritatem? illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, asserant falsitatem: isti nec vera defendere, nec falsa valeant refutare! illi animos

D. Augustini de doctrina Christiana libri quarti compendium.

animos audientium in errorem moventes impellentesque dicendo terreat, contristent, exhibeant, exhortentur ardentem: isti pro veritate leni frigidi que dormitent! Quis ita despiat, ut hoc sapiat? Cum ergo sit in medio posita facultas eloqui, quae ad persuadenda seu prava seu recta valeat plurimum; cur non honorum studio comparatur, ut militet veritati, si eam mali ad obtinendas perverfas vanasque causas in usus iniquitatis & erroris usurpant?

SI acutum & fervens adsit ingenium, facilius adheret eloquentia legentibus & audientibus eloquentes, quam eloquentia praecpta sectantibus. Nec desunt Ecclesiasticae litterae, etiam praeter canonem in auctoritatis arce salubriter collocatum, quae legendo homo capax, etsi id non agat, sed tantummodo rebus quae ibi dicuntur, intentus sit, etiam illoquo, quo utuntur, dum in his versatur, imbuitur: accedente vel maxime exercitatione sive scribendi sive dicendi, postremo etiam dicendi quae secundum praecpta ac fidei regulam sentit. c. 3.

DEBET igitur divinarum Scripturarum tractator & doctor, defensor rectae fidei, ac debellator erroris, & bona docere & mala dedocere: atque in hoc opere sermonis conciliare adversos, remissos erigere, nescientibus quid agatur, quid expectare debeant, intimare. Vbi autem benevolos, intentos, dociles aut invenerit, aut ipse fecerit, cetera peragenda sunt sicut causa postulat. Si docendi sunt, qui audiunt, narratione faciendum est, si tamen indigeat ut res, de qua agitur innotescat. Vbi autem quae dubia sunt, certa fiant, documentis auctoribus, ratiocinandum est. Si vero qui audiunt, movendi sunt potius quam docendi, ut in eo, quod iam sciunt, agendo non torpeant, & rebus assensum quas veras esse fatentur, accommodent, majoribus dicendi viribus opus est. Ibi obsecrationes & increpationes, concitationes & coerciones, & quaecumque alia valent ad commovendos animos.

ET haec quidem cuncta quae dixi, omnes ferè homines in iis quae eloquendo arguunt facere non quietunt: sed cum alii faciant obtuse, deformatè, frigide: alii acute, ornate, vehementer; illum ad hoc opus unde agimus, iam oportet accedere, qui potest disputare vel dicere sapienter, etiam si non potest eloquenter, ut proficit audientibus. Qui vero affuit insipienti eloquentia, tanto magis cavendus est, quanto magis ab eo in iis quae audire inutile est, delectatur auditor, & eum quoniam disertè dicere audit, etiam verè dicere existimat. Haec autem sententia nec illos fugit qui artem Rhetoricam docendam putarunt: facti sunt enim sapientiam sine eloquentia parum prodesse civibus: eloquentiam verò sine sapientia, nimirum obesse plerumque, prodesse nunquam. Si ergo hoc illi qui praecpta Eloquentiae tradiderunt, in eisdem libris in quibus id egerunt, veritate instigante coacti sunt confiteri, veram, hoc est, supernam, quae à patre Luminum descendit, sapientiam nescientes: quanto magis nos non aliud sentire debemus, qui huius sapientiae filii & ministri sumus? Sapienter autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in Scripturis sanctis magis minusve profecit. Non duo in eis multum legendum memoriaeque mandandis, sed bene intelligendis & diligenter earum sensibus indagandis. Quanto se pauperiorem cernit in suis, tanto eum oportet in istis esse ditiozem, ut quod dixerit suis verbis, probet ex illis, & qui propriis verbis minor erat, magnorum testimonio quodammodo crescat: PROBANDO ENIM DELECTAT, QUI MINUS POTEST DELECTARE DICENDO.

HIC aliquis forsitan querit, utrum Auctoritates nostrae quorum scripta divinitus inspirata canonem nobis saluberrima auctoritate fecerunt, sapientes tantummodo, an eloquentes etiam nuncupandi sint? Quae quidem quaestio apud me ipsum & apud eos qui mecum, quod dico, sentiunt, facillimè solvitur. Nam ubi eos intelligo, non solum nihil eis sapientius, verum etiam nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere, omnes qui rectè intelligunt quod illi loquuntur, simul intelligere, non

eos aliter loqui debuisset. illud magis admiror & stupeo, quod ista nostra eloquentia ita usi sunt, per alteram quamdam eloquentiam suam, ut nec eis deesset, nec emineret in eis: quia eam nec improbari ab illis nec ostentari oportebat, quorum alterum fieret, si vitaretur: alterum putari posset, si facile agnosceretur.

c. 7.
Rom. 5.

QUIS enim non videat, quid voluerit dicere, & quam sapienter dixerit apostolus gloriari in tribulationibus, &c. Sicut ergo apostolum praecepto eloquentiae secutum fuisse non dicimus, ita quod ejus sapientiam secuta sit eloquentia, non negamus. Sed forte quis putat tamquam eloquentem nostrum, elegisse me apostolum Paulum. Dicendum ergo mihi aliquid esse video, & de eloquentia prophetarum; & ex illius propheta libro potissimum hoc faciam, qui se pastorem vel armentarium fuisse dicit, atque inde divinitus ablatum atque missum, ut populo Dei prophetaret. Vae vobis qui opulenti estis in Sion, &c. Hac divina mente sunt fusa & sapienter & eloquenter, non intenta in eloquentiam sapientia, sed à sapientia non recedente eloquentia.

Amos 6.

c. 8.

SED nos etsi de literis eorum qua sine difficultate intelliguntur, nonnulla sumimus elocutionis exempla, nequaquam tamen putare debemus imitandos eos nobis esse in his qua utili ac salubri obscuritate dixerunt. Sic quippe illi locuti sunt, ut posteriores qui eos rectè intelligerent & exponerent, alteram gratiam, disparem quidem, verum tamen subsequentem in Dei Ecclesia reperirent. Non ergo expositores eorum ita loqui debent, ut tamquam se ipsi exponendos simili auctoritate proponant: sed in omnibus sermonibus suis primitiùs ac maxime, ut intelligantur, elaborent ea quantum possint perspicuitate dicendi, ut aut multùm tardus sit qui non intelligat, aut in rerum quas explicare volumus difficultate, non in nostra locutione sit causa quod minus tardiusve, quod dicimus, possit intelligi.

c. 9.

SVNT enim quaedam, qua sua vi non intelliguntur aut vix intelliguntur, quamvis planissime dicentis versentur eloquio, qua in populi audientiam vel raro si aliquid urget, vel numquam omnino omitienda sunt.

c. 10.

EVIDENTIAE diligens appetitus aliquando negligit verba cultiora, nec curat quid bene sonet, sed quid bene indicet atque intimet quod offendere intendit. Unde ait quidam cum de tali genere locutionis ageret, esse in ea quamdam diligentem negligentiam. Hec tamen sic detrahatur ornatum, ut sordes non contrahat. Sed de modo delectandi nunc non ago. De modo autem quo docendi sunt qui discere desiderant, loquor. Is autem est optimus, quo fit, ut qui audit, verum audiat, & quod audit, intelligat.

c. 11.

QVOD cum adepti fuerint (qui qua discenda sunt, scire desiderant) ipsa delectabiliter veritate pascuntur: bonorumque ingeniorum insignis est indoles, in verba verum amare, non verba: Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus, non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil querimus nisi patere quod clausum est?

Sed quoniam inter se habent nonnullam similitudinem vescentes atque discentes, propter fastidia plurimorum, etiam ipsa sine quibus vivi non potest, alimenta condenda sunt.

c. 12.

DIXIT ergo quidam eloquens & verum dixit, ita de vera dicere eloquentem, ut doceat, ut delectet, ut flectat. Deinde addidit, docere necessitatis est delectare suavitatis, flectere victoria, si nempe auditor amet quod polliceri, timeat quod minari, oderit quod arguis, quod commendas amplectatur; quod dolendum exaggras, doleat; cum quid latandum praedicas, gaudeat, miseretur eorum quos miserandos ante oculos dicendo constituis fugiat eos quos cavendos terrendo proponis, & quidquid aliud granat eloquentia fieri potest ad commovendos animos Auditorum, non quid agendum sit ut sciant, sed ut agant, quod agendum esse jam sciunt. Si autem adhuc nesciunt, prius utique docendi.

condi sunt, quam movendi. Et forte rursus rebus ipsis cognitis ita movebuntur, ut eos non opus sit majoribus eloquentia viribus jam moveri. Et ideo stectere necessitatis non est, si tantum docenti vel etiam delectanti consentit auditor. Ideo autem victoria est stectere, quia fieri potest ut doceatur & delectetur & non assentiatur. Quid autem illa duo proderunt, si desit hoc tertium?

SED neque delectare necessitatis est, quandoquidem cum dicendo vera monstrantur, quod ad officium docendi pertinet, non eloquio agitur, neque hoc attenditur, ut vel ipsa vel ipsum delectet eloquium: sed per seipsa quoniam vera sunt, manifestata delectant. Unde plerumque delectant etiam falsa patefacta atque convicta: neque enim delectant quia falsa sunt, sed quia falsa esse verum est; delectat & dictio, qua hoc verum esse monstratum est.

PROPTER eos autem quibus fastidientibus non placet veritas, nisi eo modo dicatur, ut placeat c. 13. & sermo dicentis, datus est in eloquentia non parvus etiam delectationi locus. Quae tamen addita non sufficit duris, quos nec intellexisse, nec docentis elocutione delectatos esse profuerit; cum nempe id docetur quod agendum est, & ideo docetur ut agatur, frustra persuadetur verum esse quod dicitur, frustra placet modus ipse quo dicitur, si non ita dicitur ut agatur. Oportet igitur Eloquentem Ecclesiasticum quando suadet aliquid quod agendum est, non solum docere, ut instruat, & delectare ut teneat: verum etiam stectere, ut vincat.

IN populo autem gravi de quo dictum est Deo, in populo gravi laudabo te, nec illa suavitas delectabilis est, quam non quidem iniqua diliguntur, sed exigua & fragilia bona spumoso verborum ambitu ornantur, quali nec magna neque stabilia decenter & graviter ornarentur. Est tale aliquid in Epistola beati Cypriani, quod ideo puto vel accidisse vel consulto factum esse, ut sciretur à posteris quam linguam Doctrina Christiana sanitas ab ista redundantia revocaverit, & ad eloquentiam graviolem modestioremque restrinxerit, qualis in eius consequentibus literis securè amatur, religiosè appetitur, sed difficillimè impletur. c. 14.

AGIT itaque noster ille eloquens cum & iusta & sancta & bona dicit: neque enim alia debet dicere, agit ergo quantum potest cum ista dicit, ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiatur: & hac se posse pietate magis orationum quam oratorum facultate non dubitet, ut orando pro se ac pro illis quos est allocuturus sit orator antequam doctor. Cum enim de unaquaque re multa sint quae dicantur, & multi modi quibus dicantur, quis novit, quid ad praesens tempus, vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, nisi qui corda omnium videt? Et quis facit ut quod oportet & quemadmodum oportet, dicatur à nobis, nisi in cuius manu sumus nos & sermones nostri? Ac per hoc discat quidem omnia quae docenda sunt, qui & nosse vult & docere, facultatemque dicendi, ut decet virum Ecclesiasticum, comparet: Ad horam verò ipsius dictionis illud potius bona menti cogitet convenire quod Dominus ait: Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquamini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Si ergo loquitur in eis spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, cur non & in eis qui tradunt dissentibus Christum? c. 15.

QUIS QVIS autem dicit non esse hominibus precipiendum quid vel quemadmodum doceant, si c. 16. Doctores sanctus efficit spiritus; potest dicere, nec orandum nobis esse, quia Dominus ait, scit pater vester quid vobis necessarium sit, priusquam petatis ab eo. Aut apostolum Paulum Timotheo & Tito non debuisse precipere quid precipere alius.

Sicut enim corporis medicamentum quae hominibus ab hominibus adhibentur, non nisi eis profunt, quibus deus operatur salutem, qui & sine illis mederi potest, cum sine ipso illa non possint, &

etiam adhibentur. & si hoc officiosè fiat, inter opera misericordia vel beneficentia deputatur: ita & adjuvmenta doctrina tunc profunt anima adhibita per hominem cum Deus operatur ut profint, qui potuit Evangelium dare hominibus, etiam non ab hominibus, neque per hominem.

c. 17.¹ QVI ergo dicendo nititur persuadere quod bonum est, nihil horum trium spernens, ut scilicet doceat, ut delectet, ut flectat: oret atque agat, ut quemadmodum supra diximus, intelligenter, libenter, obedienterque audiatur. Quod cum aptè & convenienter facit, non immerito eloquens dici potest, etsi non eum sequatur auditorum assensus. Ad hac enim tria, id est, ut doceat, ut delectet, ut flectat, etiam tria illa pertinere videtur voluisse idem Ipse Romani Auctor eloquii, cum itidem dixit, Is igitur erit eloquens, qui poterit parva submissè, modica temperatè, magna granditer dicere, tamquam si adderet illa etiam tria, & sic explicaret unam eamdemque sententiam, dicens: Is erit igitur eloquens qui ut doceat, poterit parva submissè; ut delectet, modica temperatè: ut flectat, magna granditer dicere.

c. 18. HAEC autem tria illa sicut ab eo dicta sunt, in causis forensibus possit ostendere, non autem hos in Ecclesiasticis questionibus, in quibus huiusmodi quem volumus informare, sermo versatur. in illis enim ea parva dicuntur, ubi de rebus pecuniariis judicandum est: ea magna ubi de salute ac de capite hominum: ea verò, ubi nihil horum judicandum est, nihilque agitur ut agat sive decernat, sed tantummodo ut delectetur auditor, inter utrumque quasi media, & ob hoc modica quasi moderata dixerunt; modicus enim modus imposuit; nam modica pro parvis abusive non propriè dicimus.

In istis autem nostris, quandoquidem omnia, maxime quae de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam sed aeternam referre debemus, ubi etiam cavendus est aeternus interitus: omnia magna sunt quae dicimus.

c. 19. ET tamen cum Doctor iste, debeat rerum dictor esse magnarum, non semper eas debet granditer dicere: sed submissè cum aliquid docetur, temperatè cum aliquid vituperatur sive laudatur: cum verò aliquid agendum est, & ad eos loquitur qui hoc agere debent, nec tamen volunt, tunc ea quae magna sunt, dicenda sunt granditer & ad flectendos animos congruenter. Et aliquando de una eademque re magna, & submissè dicitur, si docetur, & temperatè, si predicatur: & granditer, si aversus inde animus ut convertatur, impellitur.

c. 20. Gal. 4. SVBMISSAE dictionis exemplum est apud apostolum Paulum: Dicite mihi sub lege volentes esse, legem non legistis? scriptum est enim, &c.

Pertinet ergo ad docendi curam non solum aperire clausa, & nodos solvere questionum, sed etiam dum hoc agitur, aliis questionibus quae fortè inciderint, ne id quod dicitur, imputetur, aut per illas refellatur, occurrere: si tamen & ipsa earum solutio pariter occurrerit, ne moveamus quod auferre non possumus.

i Tim. 5. Rom. c. 2. In illis autem Apostolicis verbis dictio temperata est; Senioreni ne increpaveris, &c. & in illis, obsecro autem vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam vivam, sanctam, Deo placentem &c.

Grande autem dicendi genus hoc maxime distat ab isto temperato genere, quod non tam verborum ornatibus ornatum est quam violentum animi affectibus. Nam capit etiam illa ornamenta penè omnia sed ea si non habuerit, non requirit. Fertur quippe impetu suo, & elocutionis pulchritudinem si occurrerit, vi rerum rapit, non cura decoris assumit. atque est enim ei propter quod agitur, ut verba congruentia non oris elegantur industria, sed pectoris sequantur ardorem. Nam si au-

rato gemmatoque ferro vir fortis armetur, intensissimus pugna agit quidem illis armis quod agit, non quia pretiosa, sed quia arma sunt.

AGIT Apostolus ut pro Evangelico ministerio patienter mala hujus temporis, cum solatio donorum Dei omnia tolerentur. Magna res est, & granditer agitur, nec desunt ornamenta dicendi. Ecce, inquit, nunc tempus acceptabile, &c. Itemque ad Romanos agit ut persecutiones hujus mundi charitate vincantur, spe certa in adjutorio Dei. Agit autem & granditer & ornate. Scimus, inquit, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, &c. Ad Galatas autem quamvis tota ipsa Epistola summisso dicendi genere scripta sit, nisi in extremis partibus, ubi est eloquium temperatum, tamen interponit quemdam locum eo motu animi, ut sine ulla quidem talibus ornamentis, qualia sunt in his quae modo posuimus, non posset tamen nisi granditer dici: Dies, inquit, observatis, & menies, & annos, & tempora, &c.

SED apostolica ista sic clara sunt, ut & profunda sint, atque ut a conscripta, memoriaque mandata, ut non solum lectore vel auditore, verum etiam expositore opus habeant, si quis in eis non superficie contentus altitudinem querat. Quapropter videamus ista genera loquendi in iis qui istorum lectione, ad rerum divinarum atque salubrium scientiam profecerunt, eant, ut Ecclesiae ministrarent. Beatus Cyprianus summisso dicendi genere utitur in eo libro, ubi de Sacramento calicis disputat, &c. Sanctus quoque Ambrosius cum agat rem magnam de Spiritu sancto, ut cum Patri & Filio demonstrat aequalem, summisso tamen dicendi genere utitur, quoniam res suscepta non ornamenta verborum, aut ad flecendos animos commotionis affectum, sed rerum documenta desiderat.

De genere temperato est apud Cyprianum Virginitatis ista laudatio. Nunc nobis ad Virgines sermo est, &c. Ambrosius etiam genere dicendi temperato & ornato professus Virginitatem proponit, tamquam sub exempli forma, quod moribus imitentur, & dicit, Virgo erat non solum corpore sed etiam mente, &c. Hac etiam propterea in exemplo generis temperati posuit, quia non hic agit, ut virginitatem voveant qua nondum voverunt, sed quales esse debeant quae jam vota sunt.

Verum ex eo quod ambo egerunt, dictionis grandis exempla memorabo: ambo quippe inventi sunt in eas, quae formam pigmentis colorant vel potius decolorant: quorum prior ille cum hoc ageret, ait inter cetera; Si quis pingendi artifex vultum alicujus & speciem & corporis qualitate æmulo colore signaret, & signato jam consummatoque simulachro, manus alius inferret: ut jam formata, jam picta quasi peritior reformaretur; gravis prioris artificis injuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impunè laturam tam improbae temeritatis audaciam, Dei artificis offensam? &c. Ille vero posterior ut in tales diceret: Hinc illa, inquit, nascuntur incentiva vitiorum, ut quæritis coloribus ora depingant, dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus, meditantur adulterium castitatis, &c. Satis, ut existimo, apparet feminas, ne suam fucis adulterii formam, & ad pudorem & ad timorem hac facundia vehementer impelli. Proinde neque summissum neque temperatum, sed grande omnino genus hoc elocutionis agnoscimus.

NEC quisquam præter disciplinam esse existimet ista miscere, imò quantum congruè fieri potest, omnibus generibus dictionis varianda est. Nam quando prolixæ est in uno genere, minus detinet auditorem: cum vero fit in aliud ab alio transitus, etiam si longius eat, decentius procedit oratio. Verum tamen, facilius summissum solam quam solum grande diutius tolerari potest: commotio quippe animi

animi quantum magis excitata est, ut nobis assensiat auditor, tanto minus in ea diu teneri potest, cum fuerit, quantum satis est, excitata.

s. 23.

In grandi genere semper aut penè semper temperata debent esse principia. Et in potestate est eloquentis, ut dicantur nonnulla submissè etiam quæ possunt granditer dici, ut ea quæ dicuntur granditer, ex illorum fiant comparatione grandiora. Et eorum tamquam umbris lumineiora reddantur. In quocumque autem genere, aliqua questionum vincula solvenda sunt, acumine opus est, quod sibi submissum genus propriè vendicat.

s. 24.

NON sanè, si dicenti crebrius & vehementius acclametur, ideo granditer putandus est dicere, hoc enim & acumina submissi generis & ornamenta faciunt temperati. Grande autem genus plerumque pondere suo voces premit, sed lacrymas exprimit. Denique cum apud Casariam Mauritania, populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plusquam civilem, quam ceteram vocabant; neque cives tantummodo, verum etiam propinqui & fratres, postremò parentes ac filii lapidibus inter se, in duas partes divisi, per aliquot dies continuos, certo tempore anni solenniter dicebant. Et quisque ut quemque poterat, occidebat: egi quidem granditer quantum valui, non tamen egisse aliquid me putavi. cum eos audirem acclamantes, SED CUM FLENTES VIDEREM: acclamationibus quippe se doceri & delectari, flecti autem lacrymis indicabant. Numquid omnes qui delectantur mutantur? sicut in grandi genere omnes qui flectuntur, agunt; & in submissò genere, omnes qui docentur, sciunt, aut credunt verum esse, quod nesciunt.

s. 25.

VNOE colligitur illa duo genera, quod efficere intendunt, hoc eis esse maximè necessarium, qui sapienter & eloquenter volumus dicere: illud verò quod agitur genere temperato, id est, ut eloquentia ipsa delectet, NON EST PROPTER SEIPSUM USURPANDUM. Nam cum eloquentia sit universale officium in quocumque istorum trium generum, dicere apte ad persuadendum: finis autem, id quod intenderis, persuadere dicendo. In quocumque istorum trium generum, dicit quidem eloquens aptè ad persuasionem, sed nisi persuadeat, ad finem non pervenit eloquentia. Persuadet autem in submissò genere vera esse quæ dicit. Persuadet in grandi, ut agantur, quæ agenda jam esse sciuntur, nec tamen aguntur. Persuadet in genere temperato, pulchrè ornateque se dicere. QUO FINE NOBIS QUID OPUS EST? appetant eum qui lingua gloriantur, & se in panegyricis jactant; NOS VERO ISTUM FINEM REFERAMUS AD ALTERUM FINEM, ut scilicet quod efficere volumus cum granditer dicimus, hoc etiam isto velimus id est, UT BONA MORUM DILIGANTUR MALA. Ita fit, ut etiam temperati generis ornatu non jactanter seu prudenter utamur: non eius sine contenti quo tantummodo delectatur auditor, sed hoc potius agentes, ut etiam ipso ad bonum quod persuadere volumus, adjuverur.

s. 26.

ILLA itaque tria quæ supra posuimus, eum qui sapienter dicit, si etiam eloquenter vult dicere, id agere debere ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiatur, non sic accipienda sunt tamquam singula illis tribus dicendi generibus ita tribuantur, ut ad submissum intelligenter, ad temperatum libenter, ad grande pertineat obedienter audiri: sed sic potius ut hæc tria semper intendat, & quantum potest, agat: etiam cum in illorum singulo quoque versatur. Nolumus enim fastidiri, etiam quod submissè dicimus, ac per hoc volumus non solum intelligenter, verum etiam libenter audiri. Quid autem agimus divini testimonii docendo quod dicimus, nisi ut obedienter audiamur id est, ut credatur eis, opitulante illo cui dictum est: testimonia tua credibilia facta sunt valde? quid etiam cupit, nisi ut sibi credatur, qui aliquid licet submissò eloqui dicens, tibi narrat? Et quis eum velit audire, nisi auditorem nonnulla etiam suavitate detineat? nam si non intelligatur, quis nesciat nec libenter eum posse, nec obedienter audiri?

Plerumque

Plerumque autem dictio ipsa submissa dissoluit difficillimas quaestiones, & inopinata manifestatione demonstrat: dum sententias acutissimas de nescio quibus quasi cavernis, unde non speratur, eruit & ostendit: dum adversarii convincit errorem, & docet falsum esse quod ab illo dici videbatur invictum: maxime quando adest ei quoddam decus non appetitum, sed quodammodo naturale, & quando nonnulla, non iactatiuncula, sed quasi necessaria, atque ut ita dicam, ipsis rebus extorret a numerositas clausularum, tantas acclamationes excitat, ut vix intelligatur esse submissa. Non enim quia neque incedit ornata neque armata, sed tamquam nuda congruitur, ideo non adversarium nervis lacertisque collidit, & obstitentem suburit ac destruit membris fortissimis falsitatem, Unde autem crebro & multum acclamatur ita dicentibus, nisi quia VERITAS SIC DEMONSTRATA, SIC DEFENSA, SIC INVICTA DELECTAT? Et in hoc igitur genere submisso iste noster Doctor & doctor id agere debet, ut non solum intelligenter, verum etiam libenter & obedienter audiatur. Illa quoque eloquentia generis temperati apud eloquentem Ecclesiasticum nec inornata relinquitur, nec indecenter ornatur: nec solum hoc appetit ut delectet, quod solum apud alios proficitur: verum etiam in iis qua laudat sive vituperat, istis appetendis vel firmius tenendis, illis autem vitandis vel respuendis, vult utique obedienter audiri. Si autem non auditur intelligenter, nec libenter potest. Proinde illa tria, ut intelligant qui audiunt, ut delectentur, ut obediant, etiam in hoc genere agendum est, ubi tenet delectatio principatum. Iam vero ubi movere & flectere grandi genere opus est, auditorem: quod tunc est opus, quando & veraciter dicit & suaviter confitetur, & tamen non vult facere quod dicitur, dicendum est procul dubio granditer, sed quis movetur, si nescit quod dicitur? aut quis tenetur ut audiat, si non delectatur? unde & in isto genere, ubi ad obedientiam cor durum dictionis granditate flectendum est, nisi & intelligenter & libenter qui dicit, audiatur, non potest obedienter audiri.

HABET autem ut obedienter audiatur quantacumque granditate dictionis majus pondus vita c. 27. dicentis. Multis profunt dicendo qua non faciunt, sed longe pluribus prodesse faciendo qua dicunt. Abundant enim qui mala vita sua defensionem ex ipsis suis Praepositis & Doctoribus quarunt respondentes corde suo, aut etiam si ad hoc erumpunt ore suo, dicentes, quod m. hi praeceptis, cur ipse non facis? Ita fit, ut cum non obedienter audiant, qui se ipse non audit, & Dei Verbum quod eis pradicatur simul cum ipso pradicatore contemnant.

IN ipso etiam Sermone MALIT REBUS PLACERE QUAM VERBIS, nec existimet dici c. 28. melius, nisi quod dicitur verius, nec DOCTOR VERBIS SERVVIAT, SED VERBA DOCTORI. Hoc est enim quod Apostolus ait: non in sapientia verbi, ne evacuetur crux Christi. Ad hoc enim valet etiam quod ait ad Timotheum, noli verbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium: Verbum enim contendere est, non curare quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni praeferatur alterius. Porro qui non verbis contendit sive submisso, sive temperate, sive granditer dicat, id agit verbum, ut veritas pateat, veritas placeat, veritas moveat, quoniam nei ipsa qua precepti finis & plenitudo legis est Caritas ullo modo recta esse potest, si ea qua diliguntur, non vera sed falsa sunt. Sicut autem cujus pulchrum corpus & deformis est animus, magis dolendus est quam si deforme haberet & corpus: ita qui eloquenter ea qua falsa sunt, dicunt, magis miserandi sunt, quam si alia deformiter dicerent. Quid est ergo non solum eloquenter, verum etiam sapienter dicere, nisi verba in submisso genere sufficientia, in temperato splendens, in grandi vehementia, verum tamen rebus quas audire oporteat, adhibere? Sed qui utrumque non potest, dicat sapienter quod non dicit eloquenter, potius quam dicat eloquenter, quod non dicit sapienter.

c. 29.

SI autem ne hoc quidem potest, ita conversetur, ut non solum premium sibi comparet, sed etiam praebeat alius exemplum & sit eius quasi copia dicendi, forma vivendi. Sunt sane quidam qui bene pronuntiare possunt, quid autem pronuntient, excogitare non possunt: quod si ab aliis sumant eloquenter sapienterque conscriptum, memoriaque commendent, atque ad populum proferant, si eam personam gerunt, non improbe faciunt. Sic enim quod profecto utile est, multi Praedicatoris veritatis sunt, nec multi magistri, si unius veri Magistri id ipsum dicant omnes, & non sint in eis scismata. Nec deterrendi sunt isti voce Ieremiae Prophetæ, per quem Deus arguit eos qui surantur verba eius, unusquisque à proximo suo: qui enim surantur, alienum auferunt: verbum autem Dei non est ab eis alienum qui obtemperant ei, potiusque ille dicit aliena, qui cum dicat bene, vivit male. Quicumque enim bona dicit, eius excogitari videtur ingenio, sed ab eius moribus aliena sunt. Eos itaque dixit Deus furari verba sua, qui boni volunt videri, loquendo quæ Dei sunt, cum mali sint faciendo quæ sua sunt. Cum verò boni fideles bonis fidelibus hanc operam commodant, utriusque sua dicunt, quia & Deus ipsorum est, cuius sunt illa quæ dicunt: & ea sua faciunt, quæ non ipsi componere potuerunt, qui secundum illa compositè vivunt.

c. 30.

SIVE autem apud populum, vel apud quoslibet jam jamque dicturus: sive quod apud populum dicendum, vel ab eis qui voluerint aut potuerint legendum est, dictaturus: oret ut Deus sermonem bonum det in ore eius. Si enim Regina oravit Esther pro sua gentis temporaria salute locutura apud Regem, ut in ore eius, Deus congruum sermonem daret: quanto magis orare debet, ut tale munus accipiat qui pro aeterna hominum salute, in verbo & doctrina laborat? Alii verò qui ea dicturi sunt quæ ab aliis acceperunt, & antequam accipiant, orent pro eis à quibus accipiunt, ut eis detur quod per eos accipere volunt: Et cum acceperint, orent ut bene & ipsi proferant, & illi ad quos proferunt, sumant; & de prospero exitu dictionis eidem gratias agant, à quo id se accepisse non dubitant, ut qui gloriatur, in illo gloriatur, in cuius nutu sunt & nos & sermones nostri.

c. 31.

LONGIOR evasit liber hic quam volebam quamque putaveram, sed legenti vel audienti cui gratus est, longus non est: cui autem longus est, per partes eum legat, qui habere vult cognitum.

QUÆ posteriora S. Augustini verba non id tantum significant, ut per partes quæ sunt libri capita, separatim & otiose liber legatur, sed sive per capita separatim, sive simul totus legatur, curet lector sic partes libri retinere, ut cum ad parandam concionem accesserit, libri partem cum parte concionis conferrat & accomodet: Non est enim idem ordo libri partium & concionis? ac proinde ad ipsam proximam & usum quotidianum quæ cuiusque pars parti respondeat, probe est intelligendum. Sic autem simul videntur componi.

PRIMUM omnium agendorum est Caput decimum quintum, ubi de orando Deo agitur? Licet itaque sint parata hic ad singulos dies omnia, vellet tu ipse de quovis iam argumento scripseris & dixeris: quoties tamen ageatur de paranda primò concione, nunquam deliberes aut decernas seu generatim seu particulatim quod sis dicturus, nisi post orationem, in qua ex animo plane religioso sic probes, quæ sit voluntas Dei: bona, beneplacens & perfecta, ut non aliud quam quod sincere putes Deum velle, dicas; nec alio modo quam velit, nec alio fine quam quod sic velit.

SECUNDUM, ex capite decimo octavo desumendum est, & fixe tecum statuentium hanc esse Dei voluntatem, ut quidquid ex occurrenti Evangelio vel celebrando festo selegeris, aeternam auditorum salutem spectet, sicque tractando suscipiatur quasi de sempiterno animorum interitu tum ageretur.

TERTIUM

TERTIUM conformiter quarto capiti, mala sunt potius dedocenda, quam docenda bona; nam in illis deserendis & major est difficultas & majus damnum nisi deserantur: Plures sunt aduersi quos concilies, & remissi quos erigas, qua de re post in fine aperitiùs.

QUARTUM ex eodem capite ad seligendam malis dedocendis aptiorem materiam, præter illa quæ in nostro hoc opere, tali occurrent die proposita, vel ex Evangelio, vel ex continuata dicendorum serie; possunt videri cujusque partis indices, & opportunitis verbis perlustratis, inde illa deduci, quæ non gratiora, non splendidiora, sed *utiliora in Domino videbuntur.*

QUINTUM, si aliquam ex propositis veritatibus placet eligere, cogitandum est maturè quibus vernaculè terminis possit enuntiari, & cum habendum præ oculis quod dicitur capite 28. de nativo decore, sed magis etiam quod capitibus octavo & nono de perspicuitate dictionis.

Idem esto iudicium de forma quæ est adhibenda materiæ, seu de apta totius concionis dispositione, quam hinc unam in omnibus ratiocinativam reddimus, non quod fortè semper sit ita discurrendum, sed quod frequentius, si caput sequeris quartum, quintum, & quotquot de dicendi officiis tractant, quæ sunt docere, delectare & flectere, nihil enim ad hæc tria convenientius: Quod & quique scriptores docent, in quibus vide Carolum Regium, qui Orator Christianus inscribitur, ubi de variis agit concionis dispositionibus, quarum hanc primam statuit ut maximè congruentem. Lib. 8. c. 1. Quia verò non ita facilè cunctis occurrit, idcirco fortè rariùs adhibetur; ac propterea constantius in illa tradenda forma hinc est elaboratum, ut quod utilius est quærere, & difficilius invenire, præsto esset volenti; nolenti verò pro suo cuique genio maneret liberum, formam sibi aliam præscribere, vel variare, vel obumbrare: dum tamen memor capitis decimi, quicquid proponat se dicturum, clarè intimet, distinctè, sapienter, non nimis cultè, nec incultè, non ut latinè solet in scholis proponi strictius, sed ut graviter & moratè viros inter prudentes & maturos, quantum scilicet satis esse iudicatur ad id quod agitur, exponendum. Et verò antequam spernas hunc ratiocinandi modum, experire quid valeat; & agnosce, quantum non modo intellectui & voluntati, sed & memoriæ cum dicentis tum audientis conferat. Neque timendum est auditoris fastidium, si semper aut læpius eundem serves dicendi modum, cum mutetur materia, & ita sæpè accidat ut uni semel assuetus auditor modo quem libenter audit, mirum quantum in eo semper acquiescat, paratoque avidè animo quod expectabat, hauriat.

SEXTUM, sic statutis illis quæ concionis antecedunt structuram, jam componatur ipsa concio, jam quod capite decimo septimo dicitur, in praxim veniat, ut qui dicendo nititur persuadere quod bonum est, nihil horum trium spernens, ut scilicet doceat ut delectet, ut flectat: oret atque agat ut intelligenter, libenter, obedienterque audiatur. Hoc autem agitur, totam ordinando concionem suas in partes. Ordinatur verò, vel solâ mente, vel brevî scripto, vel longiori discursu Quocumque ex his modo fiat, breve sit semper illud quod præmitti solet ante Salutationem Angelicam. Nihil eorum attingatur quæ hinc habentur in exordiis: Sola sacre Scripturæ verba quibus proponenda Veritas continetur, religiosè proferantur, & quantum satis est ad delibanda & præmon-

stranda quæ dicentur, exponantur: non variis adductis sententiis aut interpretationibus; non rota Evangelii vel rei gestæ narratione, nisi sit admodum brevis, non forma seu dispositione dicendi declarata: hæc enim sunt exordii vel narrationis propria, quæ quidem concionis partes nec debent multiplicari, neque à se vel ab aliis disjungi partibus. Ac proinde præmium illud religiosè quidem & graviter, sed non profusè producat, nec in ipsam penetret altius rei dicendæ materiam, ne quid sit repetendum.

Quando hæc itaque designatum est primum punctum, quidquid tùm exponi solet antequam factus denuntietur & declaratur Veritas, locum habet exordii, cui vix aliquid detrahi possit, ac verò addi non nihil deceat, dum sit aptum, breve, concinnum, qualis esset Psalmi versiculus, sacrum proverbium, propheta gravis sententia, cohærens denique scripturæ locus, unde in dicenda sit proclivis & expeditus aditus. Atque hæc illud quod breviter capite quarto commendatur de auditorum attentione & benevolentia, breviter etiam expediatur: satis enim se ipsa quæ proponitur veritas, auditori conciliat.

QUÆ potro sequitur ex eodem primo puncto, declaratio veritatis, primam duntaxat propositionem continet exponendam, quæ cum plerumque sit magis universalis quàm sequens, magis etiam docendi munus exercet, & submissum dicendi genus, de quibus multa sunt capita, quorum illud numquam de memoria velex oculis effluat, quo dicendi ornatus temperatur, seu temperandus, & ad finem qui est salus animæ tantùm usurpandus, commendatur: quod quidem ita commendatum sibi persuadeat Christianus concionator, ut bonam quæ ab eo exigitur in adimplendo prædicatoris officio fidelitatis partem, hoc uno vel maxime credat consistere. Si nimius enim sit iste ornatus, non spectabit tantummodo finem propositum: si quid autem aliud spectet, vix aut ne vix ipsum intendet finem, quia illud aliud quod sibi simul inordinatè proponit, hic finis etiam rectè propositus sic obruetur, ut planè desinat esse rectus. *Nemo potest, inquit sanctus Chrysostomus, finem prædicationis assequi nisi popularem auram aspernetur. Et profecto abundans, ait idem, illi fuerit laboris solatium, idemque omnium certè maximum, si sibi ipse conscius esse potuerit ad hanc serationem, doctrinam eloquentiamque suam composuisse atque adaptasse, ut Deo illa placens acceptaque fiat.*

L. 5. de Sa-
cerdotio
L. 6.

SEPTIMUM, in secundo puncto quo secunda propositio demonstratur, assurgat quidem paulò altiùs oratio, sed simul premat strictiùs auditorem in particulari casu proposito, dilucidèque fiat quod habent capita decimum & undecimum, *qui audit, verum audiat, & quod audit ita intelligat, ut sibi dictum non dubitet; appareat quod latebat, nempe inclulium ulcus, depravata cupiditas, error oppositus veritati, pavenda inde pernicies.*

Atque illa duo puncta sunt instar narrationis cuiusdam quæ intelligenter edocetur Auditor, suaviterque paratur ad assensum totius Veritatis, quem exigit in Tertio puncto, tertia quæ ex aliis inferitur Propositio, quæ est ipsa Conclusio seu Veritatis evidentia, quæ apertè prodit ex collecto in unum brevi complexu totius ratiocinationis expositæ, quam si placet firmiter confirmare, placeat & quod habet caput vigesimum, ut potenter refellantur quæ contra possent objici: & quod de grandi genere movendis apto cordibus passim est dictum, hæc potissimum adhibeatur, hæc illæ obsecrationes

secrationes & increpationes, concitationes & coercitiones, de quibus univertim primis capitibus, & particulatim vigesimo, vigesimoque primo, cum ex Apostolo, tum & sanctis Doctoribus.

Quod ut fiat etiam efficacius, si fortè non in ipso discursu satis intellexisset. Auditor se in causa involutum seu in proposita veritate, damnisque consequentibus, hic vel apertè intelligat sentiatque prorsus sua multùm interesse quod dictum est: agnoscat sibi deesse illud quod suadetur, aut id inesse quod dissuadetur: agnoscat quæ inde sibi vel jam in præfenti vita, vel in morte ac iudicio, coramque Deo verè immineant damna, pericula, detrimenta. Pudeat eum suæ circa hoc dementiæ: pœniteat suæ negligentæ, suæve culpæ, proponatque seriò resipiscentiã. Nihil alioquin aut vix quidquam efficies: nec quantumvis bonum aut malum sit illud quod proponitur, nisi se Auditor privatum illo bono vel affectum malo sentiat: aut nisi quid damni ex illa boni privatione vel mali affectione timeat, nil persuadebis. Quam obrem quod supra dictum est de malis dedocendis, hic etiam atque etiam in primis habe, ut quàm fieri frequentissimè possit, ex multis quæ dicenda occurrent, id seligas potiùs, quod sit dissuadendum quàm quod persuadendum. Nam univertim loquendo, faciliùs dissuademur à malis, quàm ad bona suadeamur; faciliùs permovemur ad cavenda damna, quàm ad commoda quædam comparanda. Cum enim in utrisque sit difficultas, non ita difficultatem perumpit futuræ commoditatis persuasio, quàm imminentis damni sive periculi dissuasio. Tunc nempe natura minùs resistit gratiæ, quando cedit causa resistendi, quæ resistendi causa cum in timore difficultatis seu pœnæ subeundæ sit ordinariè posita, timor hic timore gravioris mali quod inrentatur facile vincitur. Sic jam audivisti sanctum Augustinum dicentem sibi nihil unquam dicendo felicius accidisse, quàm cum aliquorum vitium dissuassisset. Sic dum accuratè legeris sanctum Chrysostomum, in hoc uno præsertim illum esse Chrysostomum, & illum esse discipulum, quem propterea Christianus prædicator imitetur, si velit esse Christianus prædicator.

Et verò in fine post vehementiores motus, adhiberi possent lenes, quibus emergendi via pateat, difficultates explanentur, spes detur & confidentia, si tantum hoc aut illud abstineant vel sustineant auditores, quod facillimè, si velint, poterunt cum divina gratia: debent autem velle pro rei de qua dictum est gravitate. Sic Amos ille Propheta cujus vehementiam affectus exposuit octavo capite S. Augustinus, paulò post admodum suaviter: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & comprehendet arator Messorem, & calcator vana mittentem semen; & stillabunt montes dulcedinem & omnes colles culti erunt. Et convertam captivitatem populi mei Israel, &c.* Sic alius post multa graviter dicta: *Convertimini & agite pœnitentiam, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Et quare moriemini Domus Israel, quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, revertimini & vivite.*

Sic ipse Christus Dominus nullibi unquam suavius quàm ubi dixit gravius: *Va tibi Corozaim, va tibi Betsaida! Et tu Capharnaum, numquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes.* Quid his & aliis adjunctis similibus potest esse gravius? At quid his suavius quæ post addit, *venite ad me omnes qui laborati & onerati estis, & ego reficiam vos.*

Si tamen ad conversionem minus flexi viderentur animi, vel ad pietatem emol-
liri,

P R Æ F A T I O.

liri, ne tunc quidem esset neganda suavitas, sed quæ deploraret potius mala imminētia quàm quæ nulla mala prædiceret. Talis est illa Christi Domini comploratio post tam multa coniecta in Judæos anathemata, quæ leguntur Matthæi vigesimo tertio: *Ierusalem, Ierusalem qua occidis Prophetas & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas & noluisse? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.*

Sic metum inter & spem coniecti Auditores sunt dimittendi, ut metu à malo, & spe ad bonum convertantur. Atque ita quod commendat dilectus discipulus, *Cooperatores simus omnes veritatis.*

5. Ioan.

Hic est unicus finis, & scopus totius hujus operis, de cujus partitione restat aliquid dicere.

PARTITIO TOTIVS OPERIS.

IN quatuor divisum partes totum hoc esse opus jam ex primo limine patuit, quæ quidem distinctæ partes sicut numero rerumque tractandarum proprietate, quatuor anni convenient tempestatibus, ita & ipso nomine designantur, servatis iisdem prorsus regulis & statutis quæ ab Ecclesia sunt ordinata.

PARS PRIMA, quæ pars est hyemalis, à prima Dominica Adventus usque ad Septuagesimam, tribus his fermè conclusa mensibus, Decembri, Ianuario & Februario, refert ex vita Christi quicquid ab illo gestum narratur in Evangeliiis, usque ad sermonem de Beatitudinibus in monte habitum.

Deinde verò Sanctorum dies festos, qui tum incidunt, exhibet; Ac postremo quæ sunt communes diversis Sanctorum ordinibus Considerationes seu Veritates proponit.

PARS SECUNDA, pars verna, tribus his ordinariis affixa mensibus, Martio, Aprili & Majo. ducit initium à Dominica Septuagesimæ, repræsentatque mysteria patientis Christi, resurgentis, ascendentis in cælos, & descendentis Spiritus sancti, nec proinde finitur, nisi cum Paschali tempore, Sabbato quod præcedit Dominicam sanctissimæ Trinitatis, quæ est prima post Pentecosten.

Tum Sanctorum festi dies qui ad illam spectant partē, memorantur; Ac communes variis statibus proponuntur Veritates, quas in suo cōmodiùs indice licet intueri.

PARS TERTIA, pars æstiva, tres complexa menses, Junium, Julium, Augustum, à Dominica Sanctissimæ Trinitatis ad Decimam quinam post Pentecosten, resumit seriem Evangelicæ narrationis ab illo sermone Domini, quem in monte habuit; & colendos Sanctorum dies illis ascriptos mensibus celebrat; quibus & communes Religioso statui considerationes adjicit.

PARS QVARTA, pars Autumnalis, tribus qui restant definita mensibus, Septembri, Octobri & Novembri, quidquid etiam superest de Vita Christi Sanctorumque gestis commemorat; & si quæ plura proprio designabuntur indice.

Duplex unicuique parti connexus est index: alter dierum, alter rerum: Tertius verò in fine totius operis additur, qui Veritates eo proponat ordine, quo per tres illas, quas vocant, perfectionis vias, acquiri faciliùs & aptiùs usurpari possint, sive ad proprium, sive ad proximi, cum Divina gratia, spiritualement profectum.

APPROBATIO